

การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลก
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*

SANGHA'S PARTICIPATION IN THE WORLD HERITAGE AREA
MANAGEMENT IN AYUTTHAYA PROVINCE

พระปลัดโอภาส โอภาโส, พระเมธีธรรมาจารย์ (ประสาร จันทสาโร), พระมหานิกธ ฐานุตโตโร
Phrapalad Opas Obhaso, Phrametidhammajan (Prasam Chanthasaro), Phramaha Nigom Thanuttaro
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkomrajavidyalaya University
Corresponding Author E-mail: o.sirikittikul@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป/คน และการสนทนากลุ่มเฉพาะ กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 16 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ และการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้การวิจัยเชิงสำรวจ จากแบบสอบถาม เก็บข้อมูลกับพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในวัดต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่มรดกโลก จำนวน 183 รูป สถิติที่ใช้คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ กับการจัดการพื้นที่มรดกโลก มีความสัมพันธ์กัน และมีความสัมพันธ์กันในระดับมาก ($r = 0.844$, $p\text{-value} = 0.000$) และปัจจัยด้านพุทธธรรม คือ หลักปธาน 4 กับการจัดการพื้นที่มรดกโลก มีความสัมพันธ์กัน และมีความสัมพันธ์กันในระดับมาก ($r = 0.867$, $p\text{-value} = 0.000$) การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลก มี 4 ด้าน คือ การเข้าร่วมในการตัดสินใจ การเข้าร่วมในการดำเนินงานของแผน การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผล การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; การจัดการ; พื้นที่มรดกโลก

Abstract

Objectives of this article were to study Sangha's participation in the World Heritage management in Ayutthaya Province. Methodology was the mixed methods: the qualitative method collected data from document and

* Received February 3, 2020; Revised March 12, 2020; Accepted March 14, 2020

20 key informants by in-depth-interview, non-participatory observation and focus group discussion with 16 participants and analyzed the data by systematically descriptive interpretation. The quantitative research by survey method, collected data from 183 samples who were monks resided in various monasteries in the areas of the World Heritage sites and analyzed data with frequencies, percentage, mean, standard deviation and Pearson's correlations. Findings were as follows: Factors affecting the Sangha's participation in the World Heritage management in Ayutthaya Province were that the Sangha's participation had correlation with the World Heritage management at high level ($r = 0.844$, $p\text{-value} = 0.000$) and the factor of Buddhadhamma, Padhan⁴ and the World Heritage management had correlation at high level ($r = 0.867$, $p\text{-value} = 0.000$) The development of Sangha's participation in the World Heritage management in 4 areas: Participation in decision making Participation in the implementation of the plan Participation in monitoring and evaluation Participation in receiving benefits.

Keywords: Participation; Management; World Heritage Area

บทนำ

ปัจจุบันประชาคมโลกได้ให้การยอมรับความสำคัญของเมืองอยุธยาโดยประกาศให้ “นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร” เป็นแหล่งมรดกโลก ตั้งแต่ปี 2534 หลายคนตั้งคำถามว่า “การเป็นแหล่งมรดกโลก” (พระครูสิทธิวิจิตรโสภิต, 2562) แล้วเราได้ประโยชน์อะไรจากการเป็นแหล่งมรดกโลก และจำเป็นหรือไม่ที่เราต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขของอนุสัญญาระหว่างประเทศหรือกฎบัตรสากล เป็นคำถามที่สะท้อนให้หน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องต้องกลับมาทบทวนบทบาทภารกิจ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และตระหนักวางแผนแหล่งมรดกโลกอยุธยา จากกระแสข่าว เมื่อปลายปี 2550 ทางสื่อ นานาชนิดว่าอยุธยาอาจจะถูกพิจารณาถอดถอนจากการเป็นมรดกโลก สร้างความตื่นตระหนก แก่สาธารณชนจนส่งผลให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องต่างออกมายืนยันว่าอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยายังไม่ถูกถอดถอนการเป็นมรดกโลกแต่อย่างใด แม้หลายฝ่ายจะแสดงความเป็นห่วงเรื่องการพัฒนาเมืองที่รุกเข้าไปยังเกาะอยุธยาเมืองเก่าแห่งนี้ก็ตาม เมื่อทีมงานจากยูเนสโก สำนักงานภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (กรุงเทพฯ) ได้ออกสำรวจพื้นที่ 1,810 ไร่ ในอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ก็พบว่าสถานการณ์ค่อนข้างน่า

เป็นห่วง โบราณสถานบางแห่งเต็มไปด้วยร้านค้าจนส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพ บริเวณลานหน้าศาลากลางจังหวัดหลังเก่าที่ยูเนสโกนำไปยมนรดกโลกมาติดไว้ก็อยู่ในตำแหน่งไม่เหมาะสม นอกจากนั้นพื้นที่ดังกล่าวยังเป็นที่ตั้งตลาดนัดขายของทุกสัปดาห์ จนบดบังสัญลักษณ์ยูเนสโกที่บ่งบอกสถานะของความเป็นมรดกโลก แน่นอเนกการถูกลดตอนสถานะการเป็นมรดกโลกจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศในระดับนานาชาติ และยังส่งผลไปถึงจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะลดลงในอนาคตและส่งผลเชื่อมโยงถึงรายได้และเศรษฐกิจของชุมชนด้วย ปัญหาอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจึงเป็นเรื่องของคนทั้งชาติ จึงจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาอย่างเป็นองค์รวม แล้วสร้างระบบการบริหารจัดการที่ยั่งยืนต่อไป (ชาติรี มหันตรัตน์และคณะ, 2559)

นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยามีการขยายตัวทางกายภาพอย่างมากในเชิงพื้นที่มีการขยายเขตเมือง เพื่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัยบดบังทัศนียภาพ ทำลายคุณค่าของโบราณสถาน ตลอดจนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภายในเขตเมือง รองรับบริการคมนาคมและนักท่องเที่ยวทำให้พื้นที่มีการพัฒนาไม่สอดคล้องกับการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม เช่น การสร้างเสาไฟขนาดใหญ่ ที่กระจายอยู่โดย ทั่วเขตเมือง ปัญหาขยะมูลฝอย การสร้างบ้านพัก ที่อยู่อาศัย บ้านจัดสรร อยู่โดยรอบโบราณสถาน และ การถมคูคลองต่าง ๆ แม้ว่าเมืองเก่าและเป็นพื้นที่การควบคุมสิ่งก่อสร้าง ก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถหยุดยั้งการพัฒนาและความเจริญในท้องถิ่นได้ เพราะความเป็นเมืองประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่เมืองใหม่ที่ซ้อนทับซ้อนกับพื้นที่เมืองเก่า วิถีของผู้คนยังคงดำเนินไปในพื้นที่อนุรักษณ์นี้ ทำให้คนท้องถิ่นอาจมีความเห็นขัดแย้งกับแนวทางในการอนุรักษ์โบราณสถาน ก่อให้เกิดปัญหาการรุกรานแหล่งมรดกโลก ก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างลงในพื้นที่ของวัดร้าง การบุกรุกพื้นที่ การทำลายโบราณสถาน และการอ้างกรรมสิทธิ์ของตนในที่ดินภายในเขตบริเวณโบราณสถาน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558)

จากสภาพสถานการณ์ดังกล่าว ปัญหาสำคัญ คือ การพัฒนาเขตเมือง การบังคับใช้กฎหมาย ความรู้ความเข้าใจของประชาชน การบริหารจัดการ ไม่มีหน่วยงานกลางที่รับผิดชอบในการบริหารพื้นที่นครประวัติศาสตร์อย่างชัดเจน และประชาชนไม่ตระหนักถึงความสำคัญของมรดกโลก จึงเป็นปัญหาและกลายเป็นความขัดแย้งนำไปสู่การขึ้นบัญชีภาวะอันตรายลดตอนเมืองประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาจากการขึ้นทะเบียนการเป็นแหล่งมรดกโลกต่อไป

ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลกจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในฐานะที่วัดเป็นศาสนสถานที่สำคัญคู่กับสังคมไทยมาช้านาน เป็นที่รวบรวมศิลปวัฒนธรรมอันเป็นวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนชาวไทย วัดมีบทบาทที่

สำคัญในการมีส่วนร่วมช่วยสร้างสรรค์สังคมไทยให้เจริญงอกงามและมีความสุข วิวัฒนาการ บทบาทของวัดเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาการของสังคม และในปัจจุบันบทบาทหนึ่ง ที่เพิ่มขึ้นมาคือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ที่มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวในวัด ให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมและประเพณีที่ดั้งเดิมของสังคมไทย นำไปสู่การพัฒนาเพื่อ แนวทางในการวางแผนจัดการพื้นที่มรดกโลก อย่างถูกต้องเหมาะสมได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปในการจัดการพื้นที่มรดกโลกของพระสงฆ์ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการพื้นที่มรดก โลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลก จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป/คน และการ สทนทนากลุ่มเฉพาะ กับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 16 รูป/คน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการ วิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาเรียงเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยเป็นการวิจัยเชิงสำรวจจากแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความ เชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.977 กับพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาในวัดต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการ จัดการพื้นที่มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 183 รูป สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (พระมหากฤษฏา กิตติโสภโณ, 2561)

ผลการวิจัย

สภาพทั่วไปในการจัดการพื้นที่มรดกโลกของพระสงฆ์ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

- 1) ในการดำเนินการเกี่ยวกับพื้นที่มรดกโลกภายในวัดนั้น ทางวัดมีการบริหารจัดการอยู่สองทางหลักๆก็คือ ประการแรกเป็นงบประมาณของวัดเองซึ่งได้รับการบริจาค

จากประชาชนผู้เคารพหลวงพ่อดโต และวัดพนัญเชิง ร่วมถึงเงินปัจจัยจากการทอดกฐินบ้าง จากการทอดผ้าป่าสามัคคีบ้าง ปีหนึ่งๆก็จะมิงบประมาณในส่วนนี้ย่อยบาง มากบ้างตาม สถานการณ์ ทางวัดมีการนำเงินส่วนนี้มาบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ โบราณสถาน โบราณวัตถุอย่างสม่ำเสมอ เช่นมีการลงรักปิดทององค์หลวงพ่อดโต และพระพุทธรูปสำคัญๆ หลายองค์ มีการก่อสร้างศาลารายเพื่อใช้ประโยชน์รอบอุโบสถ มีการบูรณะศาสนสถานที่ สำคัญๆ โดยมีคณะกรรมการวัด ไวยาวัจกร และผู้ช่วยเจ้าอาวาสที่ได้รับมอบหมายดูแล เกี่ยวกับการเงิน แล้วรายงานให้เจ้าอาวาสทราบเป็นระยะๆอย่างต่อเนื่อง จนกว่าจะ ดำเนินการแล้วเสร็จ ส่วนที่สองเป็นงบประมาณที่ได้รับการอุดหนุนจากหน่วยงานราชการ ในส่วนนี้ทางวัดก็มอบหมายให้หน่วยงานราชการดำเนินการตามความเหมาะสม โดยจะต้อง ได้รับการอนุญาตจากเจ้าอาวาสก่อนดำเนินการใดๆทั้งสิ้น

2) ทางจังหวัด โดยกรมศิลปากร สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ซึ่งเป็น หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการดูแลจัดการพื้นที่มรดกโลก โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับทางวัดวา อาราม ก็จะมีสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเข้าไปร่วมสนับสนุนอยู่แล้ว ทางจังหวัดมี เพียงแนวนโยบายในการพัฒนาเท่านั้นเอง ในการพัฒนาพื้นที่มรดกโลกนั้น จังหวัด พระนครศรีอยุธยาได้รับการอุดหนุนงบประมาณมากพอสมควร แต่ก็ไม่เพียงพอต่อการ พัฒนาทั่วทั้งหมด เนื่องจากพื้นที่มรดกโลกมีจำนวนมาก และกว้างขวางมาก จึงต้องอาศัย ความร่วมมือจากทุกๆฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัดวาอาราม ซึ่งบางวัดเป็นวัดขนาดใหญ่ เช่น วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดใหญ่ชัยมงคล วัดหน้าพระเมรุ เป็นต้น ก็จะมีกำลังทรัพย์ในการดูแล ตนเอง เป็นห่วงก็แต่วัดเล็ก ๆ ที่มีงบประมาณน้อย ทางวัดก็จะปล่อยปละละเลยตาม ฤดูกาลรรม ทำให้พื้นที่มรดกโลกในบริเวณนั้นทรุดโทรม ไม่รับการดูแลรักษาอย่างจริงจัง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ กับการจัดการพื้นที่มรดกโลก มีความสัมพันธ์กัน และมีความสัมพันธ์กันในระดับมาก ($r = 0.844$, $p\text{-value} = 0.000$) และปัจจัยด้านพุทธธรรม คือ หลักปธาน 4 กับการจัดการพื้นที่มรดกโลกมีความสัมพันธ์กัน และมีความสัมพันธ์กันในระดับมาก ($r = 0.867$, $p\text{-value} = 0.000$)

การพัฒนาการการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลก จังหวัด พระนครศรีอยุธยา

1) การเข้าร่วมในการตัดสินใจและตกลงใจ

1.1 พยายามเก็บรักษาสภาพเดิมขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและ ภูมิสถาปัตยกรรม ซึ่งเน้นสภาพแวดล้อม พร้อมทั้งป้องกันการเสื่อมสลายหรือชำรุดในเวลา เดียวกันทั้งนี้เพราะองค์ประกอบต่าง ๆ เป็นเครื่องมือสำคัญในการบ่งชี้บรรยากาศและ

คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมในประวัติศาสตร์ องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมในที่นี้รวมความถึง ผิวดินประเภทต่าง ๆ เช่นถนน ทางเท้า ครัวเรือนที่ประกอบผังบริเวณ เช่น โคมไฟส่องสว่าง รั้ว ป้าย ม้านั่งริมทาง ต้นไม้ และพืชพันธุ์ไม้ดั้งเดิม คู คลอง รวมทั้งระบบสาธารณูปโภคดั้งเดิม ซึ่งองค์ประกอบในผังบริเวณหรือภูมิสถาปัตยกรรมเหล่านี้แสดงถึงคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่แต่ละพื้นที่

1.2 พิจารณาความสัมพันธ์ของสถาปัตยกรรม ภูมิสถาปัตยกรรมและองค์ประกอบรวมทั้งพื้นที่เปิดโล่ง ซึ่งเป็นตัวกลางเชื่อมต่อกับความต่อเนื่องและบรรยากาศ

1.3 พิจารณาการจัดระบบระบายน้ำในบริเวณอาคารและพื้นที่รอบบริเวณเพื่อป้องกันการเสื่อมสลายของสถาปัตยกรรมและแหล่งที่ตั้งของสถาปัตยกรรม

2) การเข้าร่วมในการดำเนินงานของแผนและโครงการ

2.1 ทำการสำรวจศึกษาสภาพเดิม และสภาพปัจจุบันของโบราณสถานทั้งด้านประวัติการก่อสร้างและการอนุรักษ์ซึ่งรวมถึงรูปทรงสถาปัตยกรรม การใช้วัสดุ และสภาพความเสียหายที่ปรากฏอยู่ โดยการทำเป็นเอกสาร บันทึกภาพ และทำแผนผังเขียนรูปแบบไว้โดยละเอียด เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับนำมาประกอบพิจารณาทำโครงการอนุรักษ์และเป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ ต่อไป

2.2 ทำโครงการอนุรักษ์โบราณสถาน โดยพิจารณาว่าโบราณสถานนั้นมีคุณค่าและลักษณะความเด่นในด้านใดบ้าง อาทิเช่น ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี จิตรกรรม ประติมากรรมหรือสถาปัตยกรรม เป็นต้น แล้ววางแผนรักษาคุณค่า และความสำคัญที่เด่นที่สุดเป็นหลักไว้ แต่ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงคุณค่าและความสำคัญในด้านที่รองลงมาด้วย

2.3 พิจารณาก่อนว่าโบราณสถานนั้น ๆ ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาแล้วหรือไม่ เพียงใด หากได้ถูกแก้ไขและส่วนแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นใหม่นั้นทำให้คุณค่าของเดิมเสียไปควรพิจารณาเรื่องสิ่งที่แก้ไขเพิ่มเติมออก และบูรณะให้เหมือนเดิม

3) การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการ

3.1 ด้วยการพัฒนายั่งยืน (Sustainable Development)

3.2 ด้วยประธานคณะผู้บริหารสูงสุดขององค์กร (Chief Executive Officer: CEO) มีอำนาจในการที่จะตัดสินใจนำองค์กรไปสู่เป้าหมาย

4) การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม

4.1 ประโยชน์ในด้านวิชาการ โบราณสถานให้ประโยชน์ในด้านวิชาการไม่ว่าจะเป็นโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ศิลป์

4.2 ประโยชน์ในการศึกษาและพัฒนาเทคโนโลยีในการก่อสร้าง การเลือกใช้วัสดุในการก่อสร้างเทคนิคต่าง ๆ การเลือกทำเลที่ตั้ง การทำรากฐานก่อนการก่อสร้าง เป็นต้น

4.3 ได้ประโยชน์ในทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวโบราณสถานต่างๆ ส่วนมากจะเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยว

อภิปรายผลการวิจัย

การเข้าร่วมในการตัดสินใจและตกลงใจ เปรียบเสมือนฐานพระเจดีย์ คือ พยายามเก็บรักษาสภาพเดิมขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม ซึ่งเน้นสภาพแวดล้อม พร้อมทั้งป้องกันการเสื่อมสลายหรือชำรุดในเวลาเดียวกันทั้งนี้เพราะองค์ประกอบต่าง ๆ เป็นเครื่องมือสำคัญในการบ่งชี้บรรยากาศและคุณลักษณะของสถาปัตยกรรมในประวัติศาสตร์ องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมในที่นี้รวมความถึงผิวจราจรประเภทต่าง ๆ เช่นถนน ทางเท้า ครุภัณฑ์ประกอบผังบริเวณ เช่น โคมไฟส่องสว่าง รั้ว ป้าย ม้านั่งริมทาง ต้นไม้ และพืชพันธุ์ไม้ดั้งเดิม คุ คลอง รวมทั้งระบบสาธารณูปโภคดั้งเดิม ซึ่งองค์ประกอบในผังบริเวณหรือภูมิสถาปัตยกรรมเหล่านี้แสดงถึงคุณลักษณะเฉพาะของพื้นที่แต่ละพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสาธิต กฤตตาลักษณ์ (2551) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาโบราณสถานในเขตทุ่งกุลาร้องไห้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายที่มีส่วนช่วยให้การอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาโบราณสถานในชุมชนประสบความสำเร็จคือประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชน และพระครูพิศิษฐ์ประษานาถ (ประยูร นนทियो) และคณะ (2563) เรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม

การเข้าร่วมในการดำเนินงานของแผนและโครงการ เปรียบเสมือนองค์พระเจดีย์ตอนต้น คือ ทำการสำรวจศึกษาสภาพเดิม และสภาพปัจจุบันของโบราณสถานทั้งด้านประวัติการก่อสร้างและการอนุรักษ์ซึ่งรวมถึงรูปทรงสถาปัตยกรรม การใช้วัสดุ และสภาพความเสียหายที่ปรากฏอยู่ โดยการทำเป็นเอกสาร บันทึกภาพ และทำแผนผังเขียนรูปแบบไว้โดยละเอียด เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับนำมาประกอบพิจารณาทำโครงการอนุรักษ์ และเป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมหวัง แสงไสย (2542) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาหอพระไตรปิฎกในจังหวัดเพชรบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พระไตรปิฎกเป็นคัมภีร์สำคัญที่สุดในพระพุทธศาสนา หอพระไตรปิฎกเป็นศาสนสถานที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เป็นหอสมุดของวัดที่ใช้เก็บรวบรวมพระไตรปิฎก คัมภีร์ใบลาน สมุด

ช่วย เพื่อให้ภิกษุสามเณรได้ศึกษาค้นคว้า ส่วนใหญ่จะสร้างกลางสระน้ำ เพื่อป้องกันสัตว์ที่จะมาทำลาย

การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการ เปรียบเสมือนองค์พระเจดีย์ ส่วนปลาย คือ ด้วยการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) เป็นหลักการบริหารอย่างหนึ่งในยุคใหม่ ที่มีทั้งการบริหารให้มีส่วนร่วมในรูปของคณะกรรมการ กลุ่มทำงานหรือให้มีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น สนับสนุน ร่วมกำกับติดตามการดำเนินงาน ร่วมระดมทรัพยากรมีทั้งการมีส่วนร่วมจากภายในและการมีส่วนร่วมจากภายนอกองค์กร ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความรับผิดชอบต่องาน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของและเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีในองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวิสุทธินนทคุณ (ทวี สุทธิวิโส), (2557) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของวัดในการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1. หลักการและวิธีการอนุรักษ์โบราณสถานของวัดในจังหวัดนนทบุรีในการอนุรักษ์โบราณสถานมีบรรทัดฐานในการดำเนินการของทุกฝ่ายซึ่งต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติของกรมศิลปากรในการอนุรักษ์โบราณสถานของวัดได้มีการสำรวจโบราณสถาน เป็นขั้นตอนมีการค้นหาโบราณสถานเพื่อกำหนดรายละเอียดเป็นอย่างไร ในการเพิ่มประสิทธิภาพในมาตรฐานเดียวกัน

การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม เปรียบเสมือนยอดพระเจดีย์ คือ การใช้สอยพื้นที่ภายนอกโบราณสถาน เปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไปสามารถเข้ามาใช้พื้นที่เขตโบราณสถาน ดังนั้นพระสงฆ์ต้องดูแลรักษาโบราณสถานให้อยู่ในสภาพดีไม่ทรุดโทรม จัดประโยชน์ในสถานที่ท่องเที่ยวโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันศัตรู ได้แก่ โบราณสถานที่สูงขึ้นเพื่อป้องกันเมืองจากศัตรู เช่น ประตุมือง ป้อมประตุมือง หรือกำแพงเมือง เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจรจณา คุณพูล และประครอง คุณพูล (2551) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษารูปแบบการบูรณะกุฏิ ทรงไทย เรือนหมู่วัดท้ายยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา” ผลการวิจัยพบว่า กุฏิเจ้าอาวาส ถูกสร้างขึ้นตามหลักมงคลสูตรและมาตราสูตร ของความเชื่อในการสร้างเรือนให้มีความจำเป็น "มงคล"

องค์ความรู้จากการวิจัย

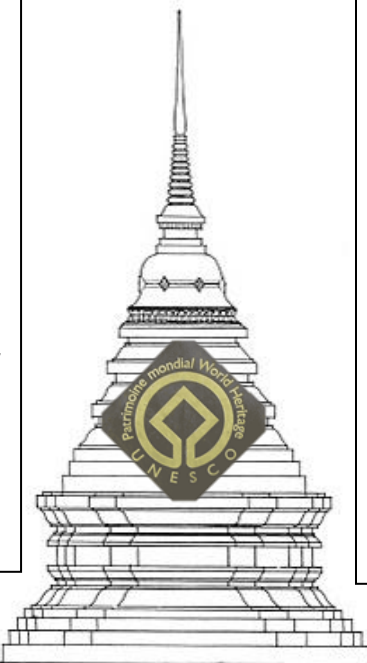
การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

4. การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ในการรับผลประโยชน์

1. วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด
2. วัดมีรายได้จากการเป็นแหล่งท่องเที่ยว
3. วัดได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
4. ประชาชนเข้าวัดเพิ่มมากขึ้น

การพัฒนาการมีส่วนร่วม

1. สร้างจิตสำนึกและความตระหนักรู้คุณค่าของพื้นที่มรดกโลก
2. จัดทำองค์ความรู้และเผยแพร่เกี่ยวกับการจัดการ
3. พัฒนาพื้นที่มรดกโลกให้ยั่งยืน

3. การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ในการติดตามและประเมินผล

1. การติดตามและประเมินผล
2. การรายงานผลการปฏิบัติงาน
3. เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการตรวจสอบผลการดำเนินงาน
4. ความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานราชการ

การพัฒนาการมีส่วนร่วม

1. จัดการอบรม
2. วางแผนกลยุทธ์
3. วิจัยและพัฒนา
4. เน้นการมีส่วนร่วม
5. สร้างนวัตกรรม

2. การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ในการดำเนินงาน

1. ดำเนินการบริหารจัดการเป็นอย่างดี
2. การสั่งการหรืออำนวยการเกี่ยวกับการจัดการฯ
3. การจัดบุคคลเข้าทำงาน
4. การประสานงานเกี่ยวกับการจัดการฯ

การพัฒนาการมีส่วนร่วม

1. สสำรวจสภาพเดิมและสภาพปัจจุบัน
2. ทำโครงการอนุรักษ์
3. บูรณะให้เหมือนเดิมที่สุด
4. สร้างเครือข่ายการพัฒนาการจัดการฯ

1. การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ในการตัดสินใจและตกลงใจ

1. พระสงฆ์มีส่วนร่วมกับชุมชนในการจัดการฯ
2. พระสงฆ์มีการวางแผนเกี่ยวกับการจัดการฯ
3. พระสงฆ์จัดองค์การเกี่ยวกับการจัดการฯ
4. พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการจัดการฯ

การพัฒนาการมีส่วนร่วม

1. ศึกษาข้อมูลให้ถี่ถ้วนรอบคอบ
2. สร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชนในการปลูกจิตสำนึกในการดูแลพื้นที่มรดกโลก
3. การยึดหลัก คงของเดิม เพิ่มเติมของใหม่ ใช้สิ่งที่มี รักษาเอกลักษณ์ความเป็นไทย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย
ที่มา: พระปลัดโอภาส โอภาโส (2562)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรทำบันทึกข้อตกลงร่วมกับคณะสงฆ์ และกรมศิลปากรในการอนุรักษ์โบราณสถานร่วมกัน
2. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติและกรมศิลปากรควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดการพื้นที่มรดกโลกให้แก่วัด ในการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. วัดจะต้องเห็นความสำคัญในการมีส่วนร่วมตัดสินใจที่เด็ดขาดว่าสิ่งใดคือปัญหาของโบราณสถาน เพื่อวางแผนหาแนวทางป้องกันโบราณสถานร่วมกับหน่วยงานราชการต่อไป
2. วัดจะต้องเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรม และหาแนวร่วมจากประชาชนและหน่วยงานราชการในการอนุรักษ์โบราณสถานอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในงานวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเรื่อง ติดตามผล ประเมินผลในการดูแลอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อที่จะได้ทราบแนวทางและผลการ ปฏิบัติของพระสังฆาธิการต่อการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันจะนำไปสู่การปรับปรุงระบบการบริหารการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ชาติรี มหันตรัตน์และคณะ. (2559). แนวทางการอนุรักษ์และคุ้มครองแหล่งมรดกโลกทางวัฒนธรรม กรณีนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาและเมืองบริวาร. *วารสารวิชาการอยุธยา*, 8(2), 184.
- พระครูพิศิษฐ์ประชาณาถ (ประยูร นนทโย) และคณะ. (2563). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 9(1), 23-36.
- พระครูวิสุทธินนทคุณ (ทวี สุทธิวิโส). (2557). *บทบาทของวัดในการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดนนทบุรี* (ดุชนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสิทธิวิชโรโสภิต. (2562). การพัฒนาบทบาทของพระสังฆาธิการในการอนุรักษ์พุทธสถาน ในจังหวัดกำแพงเพชร. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 8(4), 61-72.

- พระปลัดโอภาส โอภาโส. (2562). *การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการพื้นที่มรดกโลก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา* (ดุชนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาภคณี ภูมิตีโสภณ, ผศ.ดร. (2561). *ระเบียบวิธีวิจัยทางการจัดการเชิงพุทธ*. พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รจนา คุณพล และประครอง คุณพล. (2551). *ศึกษารูปแบบการบูรณะปฏิสังขรณ์ไทยเรือนหมู่ วัดท้ายยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา* (รายงานผลการวิจัย). สงขลา: คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- สมหวัง แสงไสย. (2542). *การศึกษาหอพระไตรปิฎกในจังหวัดเพชรบุรี* (รายงานผลการวิจัย). เพชรบุรี: สำนักวิจัยและบริการวิชาการสถาบันราชภัฏเพชรบุรี.
- สาธิต กฤตตาลักษณ์. (2551). *การศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาโบราณสถานในเขตทุ่งกุลาร้องไห้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน* (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). *ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.